

Meetinstrument studentbetrokkenheid hbo

Mieke van Diepen en Louise Elffers
Lectoraat Kansrijke schoolloopbanen in een Diverse Stad, HvA, 2019

Het Lectoraat *Kansrijke Schoolloopbanen in een Diverse Stad* van de Hogeschool van Amsterdam heeft een instrument ontwikkeld dat de betrokkenheid van hbo-studenten meet. Het is een vragenlijst die wordt ingevuld door hbo-studenten. Hiermee kunnen opleidingen de eigen praktijken evalueren aan de hand van de betrokkenheid van studenten.

Vragenlijst

Het meetinstrument bestaat uit een vragenlijst met 50 stellingen. De stellingen gaan over negen onderwerpen. De eerste vier onderwerpen zijn de aspecten van studentbetrokkenheid:

1. Thuisvoelen (5 stellingen)
2. Waarde hechten (5 stellingen)
3. Gedrag intracurriculair (6 stellingen)
4. Gedrag extracurriculair (5 stellingen)

De volgende vijf onderwerpen zijn zes thema's die van invloed zijn op studentbetrokkenheid:

5. Ervaren aansluiting met onderwijsprogramma (5 stellingen)
6. Ervaren aansluiting met studenten (4 stellingen)
7. Ervaren aansluiting met docenten inhoudelijk (5 stellingen)
8. Ervaren aansluiting met docenten sociaal (5 stellingen)
9. Ervaren aansluiting met de beroepspraktijk (5 stellingen)
10. Ervaren aansluiting met Amsterdam (5 stellingen)

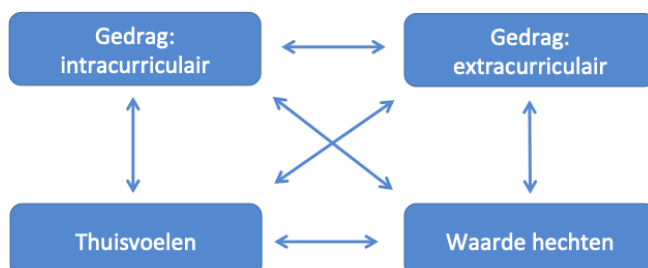
Studenten krijgen bij elke stelling vijf antwoordopties: *zeer oneens, oneens, neutraal, eens, zeer mee eens*.

De stellingen die gaan over het eerste onderwerp ('thuisvoelen') zijn bijvoorbeeld:

- Ik voel me thuis op deze hogeschool.
- Deze hogeschool past goed bij mij.
- Ik zit op deze hogeschool goed op mijn plek.
- Ik voel me verbonden met deze hogeschool.
- Ik ben er trots op dat ik op deze hogeschool studeer.

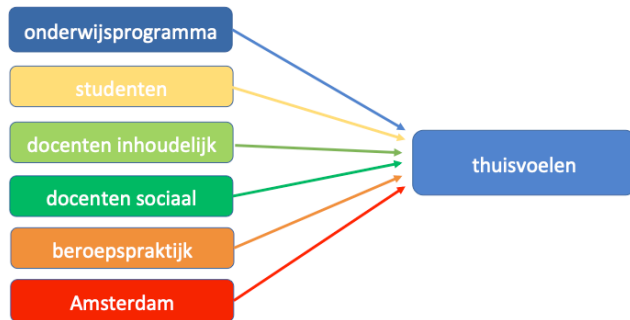
Analyse

Gestart kan worden met het controleren van de betrouwbaarheid van de schalen en het berekenen van gemiddelden en standaarddeviaties. Ook kan worden berekend in hoeverre de verschillende aspecten van studentbetrokkenheid met elkaar samenhangen:

Figuur 1: de vier aspecten van studentbetrokkenheid kunnen met elkaar samenhangen

Vervolgens kan worden geanalyseerd in hoeverre de mate waarin aansluiting met de zes thema's wordt ervaren, van invloed is op de verschillende aspecten van studentbetrokkenheid.

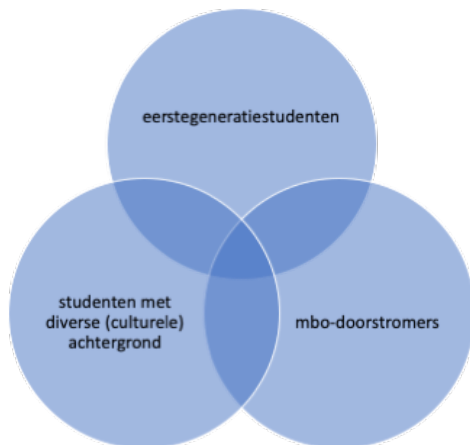
Figuur 2: Ervaren aansluiting met zes thema's die van invloed kunnen zijn op 'thuisvoelen'

In bovenstaande figuur staat het model weergegeven met 'thuisvoelen' als afhankelijke variabele. In de analyses kan ook gekeken worden naar de invloed op de andere drie aspecten van studentbetrokkenheid:

- waarde hechten (vb. ik leer nuttige vaardigheden, het diploma helpt me verder in mijn loopbaan);
- gedrag intracurriculair (vb. ik kom naar de les, bereid me voor en let op, ik werk hard);
- en gedrag extracurriculair (vb. studievereniging, meedenken over verbetering van het onderwijs).

Achtergrondvragen

Er kan voor worden gekozen vragen toe te voegen over de achtergrond van de studenten. Uit onderzoek blijkt dat de volgende kenmerken een verhoogd risico op uitval indiceren: studenten met een mbo-vooropleiding, eerstegeneratiestudenten, en studenten met een diverse (culturele) achtergrond. Uiteraard bestaat er overlap tussen deze kenmerken: een student kan zowel een mbo-vooropleiding en een diverse achtergrond hebben, als eerstegeneratiestudent zijn. In de analyses kan worden nagegaan in hoeverre de antwoorden van deze groepen van elkaar verschillen.

Figuur 3: achtergrondkenmerken met verhoogd risico op uitval

Theoretisch kader ¹

Emotionele en gedragsmatige betrokkenheid

Als studenten zich op hun plek voelen in een onderwijsomgeving hebben zij een grotere kans van slagen. In de literatuur wordt hiervoor ook wel de term ‘binding’ of ‘betrokkenheid’ gebruikt (Fredricks, Blumenfeld & Paris, 2004). De bekende schooluitval-onderzoeker Rumberger (1987) was de eerste die stelde dat uitval moet worden gezien als het eindpunt van een proces van afnemende schoolse betrokkenheid. Dit idee heeft onderzoekers ertoe aangezet dit proces verder in kaart te brengen. In eerste instantie werd betrokkenheid (*engagement*), in lijn met het integratieconcept van Tinto, vooral in emotionele termen gedefinieerd (Rumberger & Rotermund, 2012). Studenten moeten zich kunnen identificeren met de onderwijsomgeving en ervaren dat zij volwaardig deel uitmaken van de schoolgemeenschap (Elffers, Oort & Karsten, 2012). Dit wordt ook wel een *sense of belonging* genoemd. Daarnaast moeten studenten ervaren dat het onderwijs – en de opbrengst van dat onderwijs – persoonlijke en praktische waarde voor hen heeft. Dit wordt ook wel *valuing* genoemd (Finn, 1993). Later werd ook het gedrag van studenten als dimensie van betrokkenheid gedefinieerd. Het betrokkenheidsmodel toetst immers niet alleen of een student zich betrokken voelt (emotionele betrokkenheid), maar ook of hij zich betrokken gedraagt (gedragsmatige betrokkenheid). Gedragsmatige betrokkenheid betreft de actieve participatie van studenten in de opleiding, door naar de lessen te komen, de opdrachten te maken, door te zetten als het moeilijk wordt en actief bij te dragen aan lessen of projecten (Elffers, 2012). Maar ook extra-curriculaire participatie, zoals participeren in een studievereniging of de medezeggenschapsraad, zijn vormen van gedragsmatige betrokkenheid (Fredricks, Blumenfeld & Paris, 2004).

Betrokkenheid als zichzelf versterkende cyclus

Door het gedrag van studenten in het model te betrekken, en de interactie tussen emoties en gedrag als voorspeller van studiesucces te onderzoeken, kon het proces dat leidt tot uitval beter in kaart gebracht worden. Finn (1989) modelleerde als eerste onderzoeker het proces van studiesucces en uitval aan de hand van de begrippen emotionele en gedragsmatige betrokkenheid. Hij stelde dat gedragsmatige betrokkenheid leidt tot betere prestaties en dat betere prestaties leiden tot sterkere emotionele betrokkenheid. Emotionele betrokkenheid versterkt vervolgens de gedragsmatige betrokkenheid. Inmiddels is duidelijk dat de cyclus niet volgens de strakke volgorde verloopt die Finn voorstelde, en dat emotionele betrokkenheid bijvoorbeeld ook sterke directe effecten op prestaties heeft (Elffers, 2011). Maar het idee van een zichzelf versterkende – of verzwakkende – cyclus is een krachtig model gebleken. Wie actief participeert, zal zich ook meer identificeren met de onderwijsomgeving. Wie zich sterk identificeert met de onderwijsomgeving, is ook geneigd zich actiever in te zetten. Zo ontstaat een zichzelf versterkende cyclus van betrokkenheid, die positieve effecten heeft op de studievoortgang. Het balletje kan echter ook de andere kant uit rollen: wie zich minder sterk identificeert met de onderwijsomgeving, zal ook minder actief participeren. De identificatie wordt zwakker als iemand maar weinig participeert. Op die manier ontstaat een negatieve spiraal van afnemende betrokkenheid en prestaties, waarvan het eindpunt uitval is. Het idee van een zichzelf versterkende cyclus suggereert dat het in feite niet zoveel uitmaakt wat het balletje doet rollen: als de radertjes van betrokkenheid maar gaan draaien.

Betrokkenheid komt van twee kanten

Betrokkenheid is geen vaststaand kenmerk van een student, maar komt voort uit de interactie tussen een student en de onderwijsomgeving. Analoog aan de integratietheorie van Tinto gaat het model uit van een match of mismatch tussen de intenties en behoeften van een student en dat wat de onderwijsomgeving de student kan en wil bieden. Betrokkenheid ontstaat wanneer er sprake is van een goede match tussen deze twee. Dat betekent dat de intenties en ondersteuningsbehoeften van de student een bepalende rol spelen. Heeft een student onvoldoende bagage in huis om de opleiding aan te kunnen of is hij onvoldoende gemotiveerd, dan zal er geen binding ontstaan. Kan of wil de

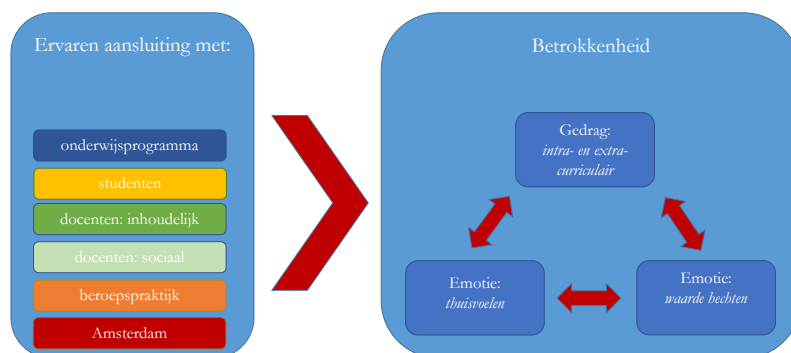
¹ Ontleend aan: Elffers, L. (2016). *Kansrijke schoollooppbanen in en op weg naar het bbo. Een ketenbenadering*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam. (lectorale rede).

onderwijsomgeving niet tegemoetkomen aan de wensen en behoeftigheden van de student, dan zal er eveneens geen binding ontstaan. Betrokkenheid komt van twee kanten en juist in die interactie ligt de essentie en de kracht van het begrip. Dit is een belangrijke reden waarom betrokkenheid een nuttig model is gebleken om interventies ter bevordering van studiesucces te ontwikkelen (Christenson & Reschly, 2010). Vaak worden interventies in het onderwijs enkel geëvalueerd aan de hand van rendementen: hebben studenten dankzij een bepaalde aanpak hun diploma vaker gehaald? Directe effecten van onderwijsinterventies op diplomarendementen zijn in veel gevallen echter lastig aan te tonen. Dat wil niet zeggen dat ze niet effectief zijn. De invloed op studiesucces is in veel gevallen indirect. Het toetsen van effecten van interventies op de betrokkenheid van studenten biedt een nuttig alternatief. Betrokkenheid heeft immers zelf wél directe effecten op studiesucces.

Bouwen aan betrokkenheid

Betrokkenheid is afhankelijk van de aansluiting van het onderwijs op de intenties en behoeften van de student. Dit impliceert dat er niet één recept is, waarmee het onderwijs de betrokkenheid van studenten kan stimuleren. Het vraagt van onderwijsinstellingen in de eerste plaats dat zij hun studenten goed kennen om in te kunnen spelen op hun vraag. Wat komen ze halen? Wat hebben ze nodig?

Betrokkenheid kan op verschillende niveaus binnen een onderwijsorganisatie worden gestimuleerd. De docent die bevlogen lesgeeft, de kantine medewerker die een prettige ontmoetingsplek voor studenten creëert, en de bestuurder die in gesprek gaat met studenten over hun onderwijs: iedereen in een onderwijsorganisatie bouwt mee aan de binding tussen student en onderwijsomgeving. De inhoud van de opleiding is echter het meest bepalend voor de betrokkenheid van studenten (Elffers, 2011). Inspirerende colleges en werkgroepen, een gedegen kennismaking met de beroepspraktijk waarvoor wordt opgeleid, goede docenten en passende begeleiding zijn een voorwaarde voor betrokkenheid. Als op dat punt geen positieve binding ontstaat, zal een gezellige kantine daar weinig aan veranderen. Bouwen aan betrokkenheid gebeurt dus in de eerste plaats in het primaire proces.

Model behorend bij meetinstrument studentbetrokkenheid hbo (Van Diepen & Elffers, 2019)

Het model van betrokkenheid biedt een geschikte kapstok om na te denken over de vraag op welke manier de binding met studenten beter tot stand gebracht kan worden. Dit kan bijvoorbeeld door de beroepspraktijk direct in de eerste maanden een prominente plek in het onderwijs te geven, door contacturen en toetsen gelijkmatiger te verdelen, door introductieprogramma's aan te passen, maar ook door te investeren in binding met ouderejaarsstudenten.

Voor het monitoren en stimuleren van de betrokkenheid van studenten is persoonlijk contact essentieel. De docent en studentbegeleider zijn sleutelpersonen die de verbinding tot stand brengen. Zij zien en spreken de student persoonlijk en kunnen daardoor een band opbouwen en de vinger aan de pols houden. Door in gesprek te blijven met studenten over hun behoeftes en ervaringen, kan tijdig worden nagedacht over oplossingen wanneer de binding onvoldoende tot stand komt of lijkt af te nemen. Daarmee kan uitval voorkomen worden (Christenson & Reschly, 2010).

Literatuur

Christenson, S.L. & Reschly, A.L. (2010). Check & Connect: enhancing school completion through student engagement. In: E. Doll & J. Charvat (red). *Handbook of prevention science*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

Diepen, van, M. & Elffers, L. (2019). *Meetinstrument studentbetrokkenheid hbo*. Raadplegen via: www.hva.nl/kansrijkeschoolloopbanen/projecten

Elffers, L. (2011). *The transition to post-secondary vocational education. Students' entrance, experience and attainment*. Enschede: Ipskamp.

Elffers, L. (2012). Staying on track: behavioral engagement of at-risk and non-at-risk students in postsecondary vocational education. *European Journal of Psychology of Education*, 28 (2), 545-562.

Elffers, L. (2016). *Kansrijke schoolloopbanen in en op weg naar het hbo. Een ketenbenadering*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam. (lectorale rede).

Elffers, L., Oort, F.J., & Karsten, S. (2012). Making the connection: the role of social and academic school experiences in students' emotional engagement with school in post- secondary vocational education. *Learning and Individual Differences*, 22 (2), 242-250.

Finn, J. (1989). Withdrawing from school. *Review of Educational Research*, 59 (2), 117-142.

Finn, J. (1993). *School engagement and students at risk*. Washington: National Centre for Educational Statistics.

Fredricks, J.A., Blumenfeld, P.C. & Paris, A.H. (2004). School engagement: potential of the concept, state of the evidence. *Review of Educational Research*, 74 (1), 59-109.

Rumberger, R.W. (1987). High school dropouts: a review of issues and evidence. *Review of Educational Research*, 57 (2), 101-121.

Rumberger, R.W. & Rotermund, S. (2012). The relationship between engagement and high school dropout. In: S.L. Christenson, A.L. Reschly & C. Wylie (red). *Handbook of research on student engagement*. New York: Springer.